

Resum de resultats

Models d'educació i cura de 0 a 3 anys i participació en el mercat laboral

Barcelona, juny de 2021

Projecte realitzat amb el suport de RecerCaixa, un programa impulsat per l'Obra Social "la Caixa" amb la col·laboració de l'ACUP

recerCaixa
Avancem amb la ciència_

ACUP Obra Social "la Caixa"

Per citar aquest document:

González, Sheila, 2021. "Resum de resultats projecte Models d'educació i cura de 0 a 3 anys i participació en el mercat laboral", Barcelona: IGOP (Projecte Recercaixa "Edu 0-3").

L'**equip investigador** del projecte està format per membres de l'Institut de Govern i Polítiques Públiques (IGOP) de la Universitat Autònoma de Barcelona, de la Universitat de Barcelona (UB), de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC), i de Knowledge Sharing Network (KSNET).

Investigadores principals:

- Raquel Gallego Calderón (IGOP-UAB)
- Sheila González Motos (IGOP-UAB)

Equip de recerca:

- Cristina de Gispert (UB)
- Paula Salinas (KSNET)
- Albert Sánchez Gelabert (UAB)
- Enric Saurí (UAB)
- Maria Teresa Vilalta (UB)

Comissió d'assessorament:

Institut Municipal de la Infància i l'Adolescència (Maria Truñó); Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (Elisa Stinus); Consorci d'Educació de Barcelona (Maribel Jiménez); Institut Municipal d'Educació de Barcelona (Teresa Salvadó); Xavier Bonal (Catedràtic del Departament de Sociologia, UAB); Margarita León (Professora del Dept. Ciència Política i Dret Públic i investigadora de l'IGOP, UAB).

Models d'educació i cura de 0 a 3 anys i participació en el mercat laboral

Us presentem els resultats d'un projecte de recerca que té l'objectiu de conèixer per què les famílies (pares/mares) prefereixen i/o trien un determinat model d'educació i cura de 0 a 3 anys per als seus fills/es, i un determinat model de participació en el mercat laboral per a les mares. Aquestes dues decisions es prenen alhora perquè són interdependents i, un cop preses, tenen un impacte majúscul en diverses dimensions d'equitat i (des)igualtat d'oportunitats (no només per als pares/mares, sinó també per als infants). Per aquest motiu, conèixer les motivacions de les famílies en aquestes decisions és molt rellevant des d'un punt de vista social, polític i econòmic.

La recerca està finançada pel programa RecerCaixa i realitzada per un equip interdisciplinari amb professionals de la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Barcelona. Més informació del projecte a <https://blogs.uab.cat/primerainfancia/>

El projecte de recerca és encara viu però us presentem els primers resultats, estructurats en diferents eixos d'interès que responen a diferents línies d'investigació.

1) Les decisions laborals de les mares i de les seves motivacions

- La taxa d'ocupació de les dones segueix sent inferior a la dels homes. En la mostra que tenim, de 1219 famílies, el 8% de les dones no treballava, enfront al 4,1% de les seves parelles.
- Bona part d'aquesta diferència entre homes i dones vindria explicada per les necessitats de cura dels infants en el nucli familiar. Més del 50% de les dones amb infants de 0 a 3 anys que no treballa ho fa per raons relacionades amb la cura dels fills.
- De fet, el percentatge de dones que no treballa augmenta després de tenir fills/filles, fins al 34,7% abans de l'any, i es manté per sobre del 19% entre l'any i els 3 anys dels infants.
- En concret, un 28,7% de les mares deixa de treballar durant el primer any de vida de l'infant, i un 14% segueix sense treballar quan l'infant té 3 anys.
- Mentre que tan sols un 8% dels homes amb fills treballa a temps parcial (6% segons ECV), aquest percentatge augmenta fins a gairebé el 45% en el cas de les dones durant el primer any de vida de l'infant, i a un 39% quan l'infant té 3 anys (29% segons ECV).
- El percentatge de dones que redueixen la seva jornada després de tenir fills es troba per sobre del 30% fins als 2 anys de l'infant, i es manté en el 27,4% entre els 2 i 3 anys.
- Dins d'aquest grup, treballen a temps parcial de manera voluntària més del 85% de les dones, enfront al 55% que ho feia de manera voluntària abans de tenir fills/filles. Segons la ECV treballen a temps parcial per motius de cura dels fills un 47% de les dones, enfront d'un 7,7% dels homes.

- Entre les dones que han canviat de feina, gairebé el 40% ho ha fet per poder conciliar millor. En canvi, només el 13% de les seves parelles ha canviat de feina per aquest motiu.
- Aquesta reducció de la intensitat laboral de les mares implica un augment de les mares sense ingressos o amb ingressos reduïts, així com una reducció del pes que representen els seus ingressos en l'economia familiar.
- Les tasques entre homes i dones es troben distribuïdes de manera desigual a les llars.
- Mentre entorn del 90% de les mares tenen cura dels seus fills i filles de manera diària durant l'etapa de 0 a 3 anys, aquest percentatge es troba entorn al 70% en el cas dels homes.
- També s'observen diferències en les hores que hi dediquen les mares i els pares que tenen cura dels seus fills de manera diària. Així, mentre més del 50% de les mares s'hi dediquen més de 5 hores diàries entre les 7h i les 19h, menys del 20% dels homes ho fa. Les diferències són especialment accentuades durant el primer any.
- Durant el confinament, si bé gairebé en el 50% de les famílies la mare i el pare s'han fet càrrec dels fills o filles de manera igualitària, en el 43% de les famílies ha estat la mare qui se n'ha fet càrrec de manera principal.
- El 82,4% de les mares afirma que el motiu principal de fer servir algun servei de cura extern és el de poder treballar o buscar feina. El percentatge de famílies que fa ús d'algun servei de cura extern de manera diària es va incrementant amb l'edat de l'infant en l'etapa de 0 a 3 anys, especialment en el cas dels serveis de cura formals de tipus convencional.
- El percentatge de famílies que utilitza serveis de cura formals innovadors⁴ es troba entorn al 6%. També s'observa que més d'un 10% de les famílies fa ús de serveis de cura innovadors, si bé de manera no diària o esporàdica.

2) La desigualtat salarial:

- Augment de les mares sense ingressos o amb ingressos reduïts, així com una reducció del pes que representen els seus ingressos en l'economia familiar.
- Diferents trajectòries laborals en funció al salari. Existència de trajectòries de no recuperació salarial (12,6% del total de mares), que s'associen a mares que pertanyen a categories ocupacionals més baixes (abans del naixement de l'infant), a mares amb nivells educatius inferiors (estudis obligatoris i postobligatoris) i d'origen estranger.
- Dues trajectòries de recuperació després de la pèrdua durant el primer any. unes pertanyen al voltant de 15.555€ (44,6% del total) i responen a un perfil semblant al de no recuperació, mentre que les segones trajectòries se situen al voltant de 27.000€ de mitjana (35,5% del total) i s'associen a mares amb nivells educatius universitaris, amb ocupacions de categoria alta i autòctones.
- En darrer lloc, s'observen un 7,3% de mares que tenen trajectòries d'alt manteniment salarial, s'associen a mares amb nivells universitaris i categories ocupacionals altes abans del naixement dels fills.

3) La política educativa de 0-3

- Malgrat que les polítiques públiques adreçades a l'augment de la cobertura en l'educació 0-3 anys s'han fonamentat en la demanda social de conciliació laboral i familiar, no es pot obviar que en els darrers anys les evidències científiques sobre el potencial igualador i compensador de l'educació primerenca han influït en el desplegament de l'educació infantil de primer cicle.
- L'externalització de la cura d'infants de 0-3 anys respon principalment a les necessitats de conciliar, ja sigui per feines presents o en previsió de la re-incorporació al món laboral en un futur immediat. El paper educatiu i socialitzador de l'etapa 0-3 es fa més present en l'últim curs, com a preparació a la transició a l'escola primària, en què es prioritza l'adquisició d'hàbits i coneixements i es confia en els professionals de l'educació pre-escolar, més preparat per a aquestes funcions que altres opcions de cura com les xarxes familiars o el canguratge. Només en uns pocs casos, i principalment concentrats en les escoles bressol municipals, l'escolarització respon a la voluntat de les mares de disposar de temps personal, al marge de les raons de conciliació i socialització ja comentades.
- Els preus apareixen com un element de tria només en els casos de les famílies de menor perfil econòmic i menor necessitat horària que veuen en les escoles bressol municipal una opció assequible d'atenció a la petita infància. En el cas de les mares amb jornades laborals més extenses, seran la flexibilitat laboral o estar en disposició d'una xarxa familiar de suport els elements que possibilitin l'opció per la xarxa pública. Per a aquelles famílies amb jornades laborals extenses sense flexibilitat i/o suports familiars la tria es limita a l'únic servei que cobreix les seves necessitats de conciliació: les llars d'infants privades. Així doncs, són les condicions objectives d'existència de cada nucli familiar, i especialment de les mares, les que ens permeten entendre i explicar aquesta heterogeneïtat en les pràctiques laborals i de criança.
- L'anàlisi de les variables de posició permet afirmar que ens trobem davant un conjunt de mares ubicades en diferents punts de l'espai social. Per una banda, un conjunt de mares amb èxit social –nivell d'instrucció elevat, estabilitat laboral, recursos econòmics i xarxes socials vigoroses, etc.– amb una posició laboral consolidada i que gaudeixen de certes prerrogatives laborals i/o xarxes de suport familiar que opten per la bressol municipal. En segon lloc, un col·lectiu de mares que, amb capitals cultural i econòmics diversos, coincideixen en tenir unes condicions laborals menys flexibles i/o poca xarxa de suport familiar i que escolaritzen preferentment en la xarxa privada. I, en darrera instància, un grup de mares amb menys capital educatiu i social, principalment fora del mercat laboral que només tenen accés a la bressol municipal.
- Les places públiques a les bressol municipals han comportat un accés a l'escolarització d'aquells trams de renda tradicionalment exclosos per la impossibilitat d'accedir al mercat privat, bé per la manca d'ingressos (mares en situació d'atur, principalment), bé perquè el cost de la plaça és superior al salari (mares amb feines precàries) i s'optava per la sortida del mercat laboral.

- Ara bé, els resultats d'aquesta recerca plantegen dues limitacions importants a la política pública d'atenció a la petita infància. En primer lloc, el servei d'atenció a la petita infància ha emulat el disseny i cobertura (pel que fa a horaris, vacances i criteris d'accés) de l'etapa educativa universal, deixant sense resposta algunes necessitats pròpies d'aquestes primeres edats com és la manca de serveis complementaris (no hi ha extraescolars, per exemple, que en altres etapes permeten allargar l'estada, i els casals durant les vacances són també escassos). La xarxa privada ofereix, en canvi, una major flexibilitat horària i un servei més extensiu, motiu pel qual esdevé l'única opció per a determinades famílies. En segon terme, si bé la tarificació social a Barcelona ha comportat la reducció de les barreres econòmiques d'accés al 0-3, aquesta no ha estat acompanyada per l'establiment de criteris d'accés que prioritzin ni les necessitats de base educativa (més enllà de la derivació per serveis socials) ni de conciliació laboral de les mares amb menors ingressos. Així doncs, la manca de places públiques i la no existència de criteris de prioritització reverteixen en una ocupació per perfils diversos de famílies i unes limitades opcions per a mares que no troben alternativa en les llars privades per l'elevat cost de la plaça.

4) Models alternatius innovadors

En els últims anys, a l'oferta tradicional institucionalitzada (pública/privada) d'educació de 0 a 3 anys s'hi han afegit *models alternatius innovadors*. Aquest estudi aporta coneixement útil per al disseny d'instruments de política pública que poden influenciar les decisions dels pares/mares i millorar la igualtat d'oportunitats per ells i pels seus fills/es.

- La innovació social en educació i cura preescolar 0-3 (models alternatius a l'oferta pública i privada institucionalitzada) augmenta a la ciutat de Barcelona, de manera comparable a projectes similars però amb més antiguitat en altres ciutats de diferents països. Encara que aquestes iniciatives difereixen en algunes de les seves característiques, totes ofereixen a les mares que els escullen una forma de complir-se necessitats i demandes que els serveis institucionalitzats (públics i privats) no compleixen, és a dir, que permeten que les mares s'impliquin molt en l'atenció primerenca i l'educació dels seus fills. En aquest sentit, aquestes dones tenen apoderament perquè es milloren les seves capacitats per perseguir els seus valors, és a dir, mitjançant el cercle virtuós de recursos-agència-assoliments.
- Tanmateix, com que aquests projectes innovadors no tenen suport públic ni institucional, les dones que desitgen participar en ells s'enfronten a un compromís entre perseguir els seus valors quant a l'atenció precoç dels seus fills i l'educació i els alts costos per a la seva carrera professional i l'autonomia econòmica. Així, el perfil socioeconòmic de les famílies que participen en aquestes experiències és esbiaixat, ja que només els que es poden permetre triar pot acabar participant en la innovació social.
- No obstant això, també hem de destacar que l'apoderament ofert per aquests projectes es manté a nivell individual: en línia amb la investigació prèvia, en la participació en l'àmbit social la innovació no és suficient per generar un canvi sistèmic que transformi les estructures socials subjacents que creen desigualtat de gènere. Les dones segueixen sent les que tenen cura dels seus fills, reproduint el model de home de manteniment /

mare cuidadora i la gran majoria de professionals que participen en el projecte són dones amb condicions laborals insatisfactòries. Aquests projectes aprofundeixen, doncs, en la desigualtat socioeconòmica i de gènere.

- El repte per a les polítiques públiques en aquest àmbit és com fer compatible la innovació social i la diversificació en la provisió de serveis amb l'equitat en l'accés al serveis del 0-3: És possible valorar el potencial innovador dels projectes alternatius i assolir més equitat en l'accés al 0-3?